

KIBRIS'IN SESİ:
DR. FAZIL KÜÇÜK VE
TÜRK TOPLUMUNUN HAK ARAYIŞI

Dr. SENEM CİVGİN

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
-----------------	---

Birinci Bölüm: DR. FAZIL KÜÇÜK'ÜN HAYATI

A. Çocukluk ve Eğitim Yılları	9
B. Dr. Fazıl Küçük'ün Kıbrıs Hayatı	14

İkinci Bölüm: DR. FAZIL KÜÇÜK'ÜN SİYASİ ÇALIŞMALARI

A. Siyasi Partiler ve Kuruluşlar	19
A.1. Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu (KATAK)	19
A.2. Kıbrıs Millî Türk Halk Partisi	31
A.3. Kıbrıs Millî Türk Birliği	37
A.4. Kıbrıs Türk'tür Partisi	41
B. Direniş Örgütleri	43
B.1. Kıbrıs Türk Mukavemet Birliği (KITEMB)	43
B.2. Volkan ve 9 Eylül Cephesi	44
B.3. Türk Mukavemet Teşkilatı	47
C. Halkın Sesi	65
C.1. Kısaca Kıbrıs'ta Gazeteciliğin İlk Dönemi	65
C.2. Halkın Sesi Gazetesi	69

Üçüncü Bölüm: KIBRIS HALKININ SORUNLARI VE DR. FAZIL KÜÇÜK

A. Eğitim Çalışmaları	77
A.1. Osmanlı-Türk Maarifi ve Kıbrıs	78
A.2. Dr. Fazıl Küçük ve Maarif Meselesi	86
B. Evkaf Meselesi	94
B.1. Kıbrıs'ta Evkaf	94
B.2. Dr. Fazıl Küçük 'ün Dışındaki Evkaf Mücadelesi	98
B.3. Dr. Fazıl Küçük Halkın Sesi ve Evkaf Meselesi	101
C. Müftülük	106
C.1. Kıbrıs'ta Müftülük	106
C.2. Dr. Fazıl Küçük, Din ve Müftülük	112
D. Şer'iyeye Mahkemeleri ve Aile Kanunu	116
D.1. Kıbrıs'ta Osmanlı Hukuk Sistemi	116
D.2. Dr. Fazıl Küçük ve Yeni Aile Mahkemeleri	119

E. Aile Kanunu	120
E.1. Dr. Fazıl Küçük ve Yeni Aile Kanunu	121
F. Belediyeler Meselesi	123
F.1. Osmanlı Belediye Sistemi ve Kıbrıs	123
F.2. Dr. Fazıl Küçük ve Belediyeler Sorunu	125

Dördüncü Bölüm: KIBRIS SORUNU VE DR. FAZIL KÜÇÜK

A. Kıbrıs Sorununun Temelleri (1821- 1931)	129
A.1. Megali İdea ve Enosis	129
A.2. İngiliz İdaresi ve Enosis Faaliyetleri	132
B. Kıbrıs Sorununun Ortaya Çıkışı (1940-1959).	136
B.1. 1940 ile 1950 Arası Kıbrıs	137
B.2. 1950 ile 1959 Arası Kıbrıs	139
B.2.1. EOKA'nın Kuruluş Süreci (1950-1955)	139
B.3. Fazıl Küçük'ün Eylem ve Değerlendirmeleri	142
C. Uluslararası Bir Sorun Olarak Kıbrıs Sorunu ve Dr. Fazıl Küçük	145
C.1. Londra Konferansı	146
C.2. Radcliffe Anayasa Tasarısı	149
C.3. Türkiye'nin Taksim Tezini Benimsemesi	150
D. Öncesi ve Sonrasıyla Kıbrıs Cumhuriyeti ve Bu Süreçte Dr. Fazıl Küçük'ün Rolü	154
D.1. Zürih ve Londra Antlaşmaları	154
D.2. Kıbrıs Cumhuriyeti (1960-1963)	158
E. Kıbrıs Buhranları ve Dr. Fazıl Küçük	165
E.1. 1963-1964 Kıbrıs Buhranı	165
E.2. Akritas Planı	168
E.3. 1967 Kıbrıs Buhranı	171

Beşinci Bölüm: DR. FAZIL KÜÇÜK'ÜN SİYASİ HAYATININ SON EVRESİ

A. Rauf Denктаş'a Muhalefet	185
A.1. İktidar, Muhalefet	188
B. Bürokrasi	189
C. Lobi Faaliyetlerinin Eksikliği	191
D. Göçmenler	194
E. Ekonomi ve Üretim	195
SONUÇ	201
EKLER	203
FOTOĞRAF ALBÜMÜ	220
KAYNAKÇA	234

ÖNSÖZ

Bu kitap, ilk olarak 2013 yılında bir yüksek lisans tezi olarak kaleme aldığım çalışmamın derinleştirilmiş ve güncellenmiş halidir. Aradan geçen yılların ardından, Kıbrıs Türk halkının hak ve özgürlük mücadelesine adanmış bu kıymetli hayatı yeniden hatırlatmak, Dr. Fazıl Küçük'ün 40. ölüm yıldönümünde ve 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nın 50. yılında onun hayatını ve mücadelesini bir kez daha gözler önüne sermek istedim. Her satırında onun insanına olan sevgisini, toplumunun geleceği uğruna verdiği ödünsüz mücadeleyi ve örnek kişiliğini bulacağımız bu eserin, Dr. Küçük'ün değerini kalplerimizde yeniden yükselteceğine inanıyorum.

Araştırmanın kaynakçası yaklaşık bir buçuk yıllık bir çalışma sonucu oluşturulmuştur. Bu süreçte kaynak teminindeki yardımlarından dolayı Dr. Fazıl Küçük'ü konu alan ilk tez çalışmasını yazan Sn. Rukiye MADEN'e teşekkür ederim. Ayrıca İSAM Kütüphanesi'nden, Başbakanlık Devlet Arşivi'nden, Kıbrıs Türk Kültür Derneği'nin Kütüphanesinden ve Türk Tarih Kurumu Arşivi'nden yararlanılmıştır. Bu nedenle, Kütüphane ve Arşiv çalışanları ile Kıbrıs Türk Kültür Derneği İstanbul Şubesi Müdürü Sn. Zehra Bilge ERAY'a teşekkür etmek isterim. 2012 yılının Ağustos ayında Kıbrıs'a yaptığım ziyaret sırasında yardımlarını benden esirgemeyen Dr. Fazıl Küçük Müzesi Müdürü Sn. Altay SAYIL'a ve Sn. Ayfer ARSLAN'a teşekkür ederim. Yüksek Lisan Tezimin oluşum aşamasında danışmanlığımı üstlenen hocam Sn. Tülay Alim BARAN'a ve tezimin kitap hâline getiriliş sürecinde bana rehber olan hocam Sn. Abdulvahap KARA'ya şükranlarımı sunarım.

Fazıl Küçük, yalnızca Kıbrıs Türk toplumunun değil, tüm Türk dünyasının daima minnetle hatırlayacağı büyük bir dava adamıydı. Onun emekleri ve fedakârlıklarıyla yükselen bu özgürlük mücadelesini, anılarımızda ve nesilden nesile anlatılarımızda yaşatmayı bir borç bildiğim için, okurlarla bu eseri buluşturma

arzusu duydum. Dr. Küçük'ü rahmet ve minnetle anarken, umuyorum ki bu kitap ile onun eşsiz hayatı ve sarsılmaz mücadelesi okurlar için canlı bir rehber, ilham kaynağı ve yol gösterici olarak yeni bir anlam kazanacaktır.

Dr. Senem CİVGİN
İstanbul 2024

BİRİNCİ BÖLÜM

DR. FAZIL KÜÇÜK'ÜN HAYATI

A. Çocukluk ve Eğitim Yılları

Fazıl Küçük, 14 Mart 1906'da Lefkoşa yakınlarında bulunan Ortaköy isimli halkın çiftçilik ve hayvancılık işiyle geçindiği küçük bir köyde doğmuştur.¹ Babası Mehmet (Hüseyin) Küçük ve annesi Pembe Hanım idi.² Mehmet Hüseyin Bey fakir bir nalbanttı. Fazıl Küçük'ün dedesi yoksulluğu nedeniyle çocuklarını zanaatkâr ailelere besleme olarak vermişti. Mehmet Küçük de İbrahim Ağa diye bilinen dönemin en iyi nalbantlarından birinin yanına verilmişti. Mehmet Küçük çalışkanlığıyla kendisini İbrahim Ağa'ya sevdirmeyi başarmış ve İbrahim Ağa yaşlandığında, kendisine ölene kadar bakması şartıyla, sahip olduğu hanın mesuliyetini ona bırakmıştı.³ Hüseyin Mehmet Ateşin'in çalışmasına göre ise Mehmet Küçük, I. Dünya Savaşı sırasında yaptığı geri hizmet esnasında bir birikim elde etmiş ve harp sonunda Kıbrıs'a dönerek katır ticareti yapmıştır. Aynı dönemde Ortaköy-Gönyeli ovalarında henüz kıymet bulmamış geniş boş arazileri satın almıştır. Böylece "mütevazı bir geçmişten başlayarak maldar ve hayvancılıkla iştigal eden bir iş adamı olarak" kendini göstermiştir.⁴

Küçük'ün Annesi Pembe Hanım da yoksul bir ailenin kızı olarak dünyaya gelmiştir. Ailesi çocuklarını dinine düşkün olarak yetiştirmiş, hatta kardeşi Hafız Ali Lefkoşa'daki İplik Pazarı Camii'nin başmüezzini olmuştur. Anılarında, akrabalık ilişkilerine bağlı olduğu görülen Hafız'ın her gün iş dönüşü kendi evinden

1 Doğum belgesi için bkz. Ek-1.

2 Hüseyin Mehmet Ateşin, *Dr. Fazıl Küçük ve Şeyh Nazım Kıbrısı*, Marifet Yayınları, 1997, s. 71. (Bundan sonra Ateşin, *Dr. Fazıl Küçük ve*)

3 Altay Sayıl, *Dr. Fazıl Küçük'ün Anıları ve Siyasal Örgüt Çalışmaları*, Yay Ajans Ltd., 2010, s. 14. (Bundan sonra Sayıl, *Dr. Küçük'ün Anıları*)

4 Ateşin, *Dr. Fazıl Küçük ve*, s. 72.

önce onlara uğradığını belirten Dr. Fazıl Küçük, dayısının davranışlarını biraz alaylı bir şekilde şöyle anlatmaktadır:

“Daimi surette dinî telkinatta bulunur; hocaların hafızların cenneti âlâ da yerlerinin hazır olduğunu hafızların başındaki sarığın cennette yapacağı gölgede ancak diğer Müslümanların oturabileceği şeklinde, o zaman hiç de anlamadığım şarlatanlıklarda bulunurdu.”⁵

Fazıl Küçük, ailesinin yedi çocuğundan ikincisidir.⁶ Kardeş sıralaması Şöyle idi: “En büyük kardeş; Ahmet Küçük Bey, sonra Doktor, sonra sıra ile Süreyya Murat Hanım, Salih Küçük Bey, Hüseyin Küçük Bey, Akile Arca Hanım ve Ali Küçük Bey.”⁷

Fazıl Küçük’ün doğumdaki ismi Mustafa idi. Lisedeleyen öğretmeni tarafından Mustafa Fadıl şekline dönüştürülen ismi Türkiye’deki yaygın kullanımı sonucu Fazıl olarak kalmıştır.⁸ Dr. Küçük’ün ailesine düşkün ve geleneklerine bağlı olduğu yıllar sonra doğacak olan çocuklarına anne ve babasının isimlerini vermesinden anlaşılabilir; oğluna Mehmet, kızına Pembe ismini vermiştir.⁸

Baba Mehmet Küçük çocuklarının iyi bir eğitim alması için elinden geleni yapmıştı.⁹ Bu nedenle 1913¹⁰ yılında Fazıl Küçük’ü Tarakçı İlkokulu’na göndermişti.¹¹ Doktor, anılarında o yıllardaki eğitimin dayak yardımıyla yapılmasından ve eski Arapça harflerin öğrenilmesindeki zorluklardan yakınması¹² dışında okul müdürü Hafız Lisanî Bey’i çok iyi anmaktadır:

“Bu hoca milliyetperver ve çocuk hâletiruhiyesini çok iyi bildiğinden, çocukları kendisine o kadar bağlamıştı ki bir babadan daha

5 Sayıl, *Dr. Küçük’ün Anıları*, s. 14.

6 Ateşin kitabının 73. sayfasında Fazıl Küçük’ün ailenin en büyük oğlu olduğunu yazmıştır. Ancak burada eşi Süheyla Hanım’ın aile konularında daha bilgili olduğunu varsayıyoruz.

7 Süheyla Küçük, *Dr. Küçük’le Bir Ömür*, Selen Ofset, 2009, s. 19.

8 Ateşin, *Dr. Fazıl Küçük ve*, s. 72.

9 Sayıl, *Dr. Küçük’ün Anıları*, s. 19.

10 Bu ve sonraki öğrenim kayıt tarihleri için bkz. *A.g.e.*, s. 110.

11 Kemal Tekakpınar-Demiray Doğasal, *Dr. Fazıl Küçük*, Dilhan Ofset, 1991, s. 13.

12 Sayıl, *Dr. Küçük’ün Anıları*, s. 15.

fazla sevilirdi. Her sabah sınıflara girmezden evvel çocukları salona toplar ve kendilerine millî hisleri tahrik edecek, onları bü-yültecek ve yaşatacak konuşmalar yapardı.”¹³

Fazıl Küçük ilk millî duygularını bu dönemde kazanmıştır. Mustafa Lisanî Bey çocukları kırlara götürüp onlara marşlar da öğretmiştir.¹⁴ Bu eğilimler içinde ilkokulu bitiren Fazıl Küçük, 1919 yılında ortaokul olarak kaydolduğu, daha sonra Haydarpa-şa Ticaret Lisesi olacak olan binada ders almaya başlamıştır. Bu okulun müdürü Mehmet Salâheddin Bey, çok sert yöntemlere sahip olup büyük suçları falaka ile cezalandıran bir kimse olmak-la beraber, son derece vatansever bir kişiydi. Bu nedenle İngiliz sömürge yönetiminin idarecileriyle sürekli bir mücadele hâlin-deydi.¹⁵ Ortaokul çağlarında Fazıl Küçük'ü etkileyen en önemli olgulardan biri de içinde bulunulan yoksulluk olmuştur. Kendi ailesinin durumu bu yıllarda ekonomik olarak iyileşmeye başla-mış olmasına rağmen, toplumun içinde bulunduğu zor şartlar gözünden kaçmamıştır:

“Ne yazık ki, o zamanın terbiye usulünde de hocalar iki sınıf ihdas etmişlerdi (meydana getirmişlerdi). Fakir ve zengin sınıfı Ekseriya zengin çocukları ayrı sınıflarda, diğer çocuklar ise daha gerilerde oturtuluyordu. Bu, oldukça genç dimağlarda (beyinlerde) âdeta bir nevi kompleks inferiorite (aşâğılık kompleksi) yaratmaktan geri kalmıyordu. Hatta bu zengin sınıfının birçok defa teneffüs zamanlarında bahçede bizlerle beraber oynamaktan çekinen bir hâlleri vardı.”¹⁶

Yoksulluğu ilkokul yıllarında idrak etmiş olması onda adalet duygusunun gelişmesine zemin hazırlamıştır. Daha küçük yaşında ağır işlerde çalışıp ailesine destek olmak zorunda kal-mış, bir yandan evde annesine yardım ederken diğer taraftan

13 Tekakpınar-Doğasal, *a.g.e.*, s. 13.

14 Özellikle İngiliz subayları rahatsız eden marşlardan biri Şöyle: Yürüyelim ileriye/Atlayalım dağ tepe/Patlatalım bombaları/Çanlar batsın yere. Bkz. Sayıl, *Dr. Küçük'ün Anıları*, s. 28.

15 *A.g.e.*, s. 23.

16 *A.g.e.*, s. 27.

boş vakitlerinde hana gidip babasının yanında çalışmıştır. Yıllar sonra yazacağı yazılarda da sürekli yoksulluk konusunun üzerine eğilmiştir. Hatta mücadele vasıtası olan yayınına “Halkın Sesi” adını verirken de içinde yaşadığı bu sesi duyulmayan insanları göz önünde bulundurmıştır.¹⁷ Fazıl Küçük’ün, ortaokul yıllarında tanıdığı ve onu etkileyen bir isim de Hoca Salih Efendi idi. Asıl görevi Arapça ve Farsça öğretmek olmasına rağmen, bunun yerine çocuklarda millî tarih bilinci uyandıracak güncel konulardan bahsedirdi. Böylece; Dr. Küçük’ün millî benliğinin gelişimine rüşdiye yıllarında da ara verilmemiş oluyordu.

Fazıl Küçük’ün gazetelere olan ilgisi de ortaokul yıllarına dayanmaktaydı. Babası bu yılların Kıbrıs’ta yayımlanan önemli gazetelerinden Ahmet Raşit’in çıkarttığı Doğru Yol’u düzenli olarak alırdı. Fazıl Küçük, babasına bu gazeteyi her akşam okuyarak, gazete okuma alışkanlığını henüz bu yıllarda kazanmıştı.¹⁸

Ortaokuldan sonra bir süre Lefkoşa İdâdîsi’nde eğitim gören Fazıl Küçük,¹⁹ bir müddet abisinin yanında Mısır’da kaldıktan sonra lise öğrenimini tamamlamak üzere Almanya’ya gitmişse de Kıbrıs’ta öğrenim gördüğü okulun diploması burada kabul görmediği için İstanbul’a gitmeye karar vermiştir.²⁰

Dr. Küçük, lise öğrenimini İstanbul İstiklal Lisesi’nde sürdürmüş,²¹ liseden mezun olmasının²² ardından daha sonra İstanbul Üniversitesi’ne dönüşecek olan Dârülfünûn’a bağlı Haydarpaşa

17 A.g.e., s. 91

18 A.g.e., s. 37.

19 A.g.e., s. 41.

20 A.g.e., s. 42-43.

21 Rukiye Maden, *Dr. Fazıl Küçük ve Kıbrıs*, Tarihçi Kitabevi, 2014, s. 1. Bazı kaynaklarda Dr. Küçük’ün okuduğu lise olarak Kabataş Lisesi verilmiştir. Bu lisenin ismi hiçbir zaman İstiklal Lisesi olmamıştır. Kabataş Lisesi’nin isim evrimi şöyledir: Kabataş Mekteb-i İdâdîsi (1908), Kabataş Mekteb-i Sultânîsi (1913) ve Kabataş Erkek Lisesi (1923). Kabataş Lisesi’nin tarihi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Altun, *100 Yıllık Eğitim Çınarı: Kabataş Erkek Lisesi 1908/2008*, Kabataş Erkek Lisesi Eğitim Vakfı, 2009; S. Korel Haksun, *Gelenekselden Çağdaşlığa Bir Eğitim Kurumunun Öyküsü: Kabataş Erkek Lisesi*, Piya Art Yayıncılık, 2017.

22 Diploma için bkz. Ek-2.

Tıbbiyesi'nde²³ eğitime başlamıştır.²⁴ İki sene burada okuyup Paris'e gitmiş ve akabinde Paris Tıp Fakültesi'nin üçüncü sınıfına kabul edilmiştir. Burada bir süre eğitimine devam ettikten sonra maddi sıkıntılar yaşamış ve türlü nedenlerle ailesinden de yardım görememişti.²⁵ Bu sebeplerin başında Paris'e gelmeden önce onlardan izin istememiş olması gelmekteydi. Fazıl Küçük, bu sıkıntıları aşabilmek için bir ihracat firmasında Türkçe tercümanı olarak çalışmaya başlamıştır. Bir taraftan okuluna devam edip bir yandan çalışırken kardeşi Salih Bey'i de Paris'e getirtip, terzilik eğitimi görmesini sağlamıştı.²⁶

Fazıl Küçük, görev yaptığı firmanın Türkiye ile ihracatını sonlandırması üzerine tekrar ekonomik problemler yaşamaya başladı. Tahsili yarım kalmak üzereydi. Anılarında o anki duygularını şöyle aktarmıştır:

“Sen Nehri'nin köprülerinin birinin üzerinde sendeleyerek durdum. Başımı Sen Nehri'nin ölü sularına çevirerek baktım ve memleketeye bir hiç olarak dönmekten ancak bu suların derinliklerine gömülmekle kurtulabilecektim.”²⁷

Bu sırada tesadüfen tanıştığı İsviçreli bir turist eğitim hayatı için Doktor'a önemli bir fırsat sağlamıştır.²⁸ Bahsi geçen turistin

23 Birçok kaynakta Fazıl Küçük'ün İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne kaydolduğu belirtilmiştir. Oysa Dârülfünûn Tıbbiyesi son mezunlarını 1932 yılında vermiştir. Dr. Küçük'ün Tıp Fakültesi'ne kaydolduğu tarihte henüz İstanbul Üniversitesi mevcut değildir. Fazıl Küçük 1929 yılında tıp öğrencisi olarak birinci sınıfı bitirmektedir. Bu nedenle bildiğimiz Tıp Fakültesi'nde değil öncülü olan Haydarpaşa Tıbbiyesi'nde okumuştur. Bkz. Sayıl, *Dr. Küçük'ün Anıları*, s. 52; Feza Günergun, Sevtap Kadioğlu, “İstanbul Üniversitesi'nin Yerleşim Tarihçesi Üzerine Notlar”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, VIII/1, (2006), s. 137-138; Ayrıca İstanbul Üniversitesi'nin tarihi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Oktay Aslanapa, *İstanbul Üniversitesi Kuruluş, Tarihçe ve Öğretim Üyeleri I. 1453-1981*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1983; Ali Arslan, *Dârü'l-Fünûndan Üniversiteye*, Kitabevi Yayınları, 1995.

24 Fazıl Küçük'ün ikinci sınıfa başarı ile geçtiğini gösteren belge için bkz. Ek-3, Tıbbiye diploması için bkz. Ek-4.

25 Tekakpınar-Doğasal, *a.g.e.*, s. 14.

26 S. Küçük, *a.g.e.*, s. 20.

27 Sayıl, *Dr. Küçük'ün Anıları*, s. 59.

28 *A.g.e.*, s. 60.

babası İsviçre'nin Lozan kentinde bulunan Nestle Hastanesi'nin idarecisi idi. Bu sayede Lozan'a giden Fazıl Küçük, bahsi geçen insanların yardımları ile Lozan Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne kabul edilmiştir. Burada da boş vakitlerinde hastanenin ilgili bölümlerinde çalışmış ve okuluna devam etmiştir.²⁹ Eğitiminin sonunda ise zührevi hastalıklar üzerine hazırladığı bir bitirme teziyle diplomasını almıştır.³⁰

Fazıl Küçük, mezuniyetinin ardından bir süre daha Lozan'da çalıştıktan sonra Mayıs 1937'de memleketi Kıbrıs'a doğru yola çıkmış³¹ ve buraya gelince adanın dördüncü doktoru olarak muayenehane açmıştır.³²

B. Dr. Fazıl Küçük'ün Kıbrıs Hayatı

1931 yılında, öğrencilik çağlarında ilgilenmeye başladığı toplumsal sorunlar onu, 1937'de Kıbrıs'a döndüğünde aktif siyasi yaşama sürüklemiştir. Söz gazetesinin 9 Nisan 1931 tarihli sayısında "Dr. Eyüp Bey'e Açık Mektup" başlıklı eleştirisiyle başlayan yazın hayatı Masum Millet gazetesiyle devam etmiş ve bu dönemdeki yazılarıyla İngiliz karşıtı olarak fişlenmiştir. Bu nedenle İngiliz sömürge yönetimi ona gerek muayenehane açarken gerekse diğer işlerinde çeşitli zorluklar çıkarmıştı.³³ Öncelikle İngiliz okullarından birinden mezun olmadığı için diplomasını tanımak istememişlerdi. Ancak o bütün bu engellemeleri aşmıştı. Üstelik kliniğinin kapısına da "İsviçre'den Mezun" yazan bir tabela asmıştı.³⁴ Cuma günleri yoksul köylüleri ücretsiz muayene ediyordu. Bu davranışı da topluma karşı kendini ne kadar sorumlu hissettiğini göstermekteydi.³⁵

29 *A.g.e.*, s. 64.

30 *A.g.e.*, s. 67. Ayrıca diploma için bkz. Ek-5.

31 Sayıl, *Dr. Küçük'ün Anıları*, s. 68.

32 Ateşin, *Dr. Fazıl Küçük ve*, s. 74. Dr. Küçük, anılarında memlekette iki doktor vardı demektedir. Bkz. Sayıl, *Dr. Küçük'ün Anıları*, s. 70.

33 Süheyla Küçük'ün takdim yazısı, Osman Yıldız - Güven Arıklı, *40 Yıl Halkın Sesi Olarak Dr. Fazıl Küçük*, Dr. Fazıl Küçük Vakfı Yayınları, 2007, s. 1.

34 S. Küçük, *a.g.e.*, s. 29. Ayrıca tabelanın fotoğrafı için bkz. Ek-6.

35 Ateşin, *a.g.e.*, s. 76.

Fazıl Küçük bu süreçte Süheyla Hanım ile tanışmış ve 23 Şubat 1942'de aile arasında yapılan bir törenle nişanlanmıştır. Nişandan dört yıl sonra 1946'da Ada'da Medeni Kanun'un kabulünün ardından evlenmişlerdir.³⁶

Dr. Küçük, 1942 yılında bir yemekte Türkiye konsolosu Recep Yazgan'ın teşvikiyle bir gazete çıkarmaya karar vermiştir.³⁷ Böylece artık yazılarını kendi gazetesinde; Halkın Sesi'nde yazacaktı. Halkın Sesi gazetesinin yayına başlama tarihi 14 Mart 1942 idi.³⁸ Bu tarih Fazıl Küçük'ün hem doğum gününe hem de mesleğiyle ilgili Tıp Bayramına işaret ettiği için kendisi açısından önem arz etmektedir.³⁹

Fazıl Küçük, bir süre sonra siyasal yaşamına örgütlü mücadele içerisinde devam etme kararı almış ve 18 Nisan 1943 tarihinde kurulan ilk Türk siyasi kurumu olan Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu'nun (KATAK) dokuz kişilik idare heyetine, belediye azası olarak katılmıştır.⁴⁰ İngiliz sömürge yönetimine karşı yeteri kadar etkili bir siyaset izleyemediği gerekçesiyle bu partiden 12 Ocak 1944 tarihinde istifa etmiştir.⁴¹ KATAK'tan istifa eden Fazıl Küçük, 23 Nisan 1944'te Kıbrıs Millî Türk Halk Partisi'ni (KMTHP - Millî Parti) kurmuştur.⁴² Yıllar içinde ortaya çıkan ihtiyaçlar üzerine Millî Parti ve KATAK birleşmiş ve 23 Ekim 1949 tarihinde Millî Türk Birliği ortaya çıkmıştır.⁴³ Bu parti daha sonra artan Enosis faaliyetlerine tepki olarak, 17 Temmuz 1955 tarihinde Dr. Küçük'ün liderliğindeki Kıbrıs Türk'tür Partisi'ne dönüşecekti.⁴⁴ 1955 yılını ayrıcalıklı kılan EOKA terör örgütünün faaliyete geçmesi ve çevresine yönelik kanlı bir korku politikası uygulamasıydı. Dr. Küçük, bu yıllarda hiçbir tehdide ve baskıya aldırış etmeden Kıbrıs'taki varoluş mücadelesini dünyaya ve Türkiye'ye anlatmak için çabalamıştır.

36 S. Küçük, *a.g.e.*, s. 22.

37 Sayıl, *Dr. Küçük'ün Anıları*, s. 89.

38 İlk sayısı için bkz. Ek-7.

39 Süheyla Küçük'ün takdim yazısı, Yıldız-Arıklı, *a.g.e.*, s. 1.

40 Tekakpınar-Doğasal, *a.g.e.*, s. 37.

41 Gös. Yer.

42 *A.g.e.*, s. 48. Ayrıca partinin kuruluş kaydı sertifikası için bkz. Ek-8.

43 *A.g.e.*, s. 71.

44 Sayıl, *Dr. Küçük'ün Anıları*, s. 60. Ayrıca partinin kuruluş kaydı belgesi için bkz. Ek-9.

Ancak ki Türkiye'nin ağızından duyurulan bir söylem dünyanın dikkatini çekebilirdi. Yıllar sonra 1955-1958 arası dönemi değerlendirirken şu sözleri dile getirmiştir:

“EOKA'nın başladığı tarih Anavatan hükümetini, Türk gençliğini ve basınını bize daha da yakınlaştırmış ve bu mücadele devam ettiği sıralarda Türk basını, üniversite gençliği faaliyetini ve gür sesini dünyaya duyurmuştur. Biz hele 1955-58 yıllarını unutamayız ve o günleri meydana getirenlere daima minnet ve şükran hisleri ile borçluyuz.”⁴⁵

Dr. Fazıl Küçük, Kıbrıs düzeyinde sürdürdüğü ulusal mücadelesini 1950'lerin sonunda uluslararası düzleme de taşımıştır. 17 Şubat 1959'da Londra Konferansında Kıbrıs Türk halkını temsil etmiştir. Görüşmeler sonunda kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Türk tarafını temsil edecek olan Cumhurbaşkanı Yardımcısı olmuştur.⁴⁶ Cumhurbaşkanı Yardımcılığı vazifesini üstlenmiş olmasına rağmen halkından kopmamış ve köyleri dolaşıp, toplumun sorunlarıyla doğrudan ilgilenmeye devam etmiştir.⁴⁷ Dr. Küçük'ün toplum sevgisi karşılıksız değildi. 4 Aralık 1959 tarihli Halkın Sesi gazetesindeki habere göre Lefkeliler 2 Ocak gününü Dr. Küçük günü ilan etmişlerdi.⁴⁷ Haberin sonunda Lefkelilerin duygu ve hislerini yansıtan şu slogan verilmişti: “Yolumuz millî yoldur ve bu yol Dr. Küçük'ün yoludur.” Cumhurbaşkanı Yardımcılığı döneminde Türk halkının haklarını tehdit edecek her teklife karşı durmuş ve Makarios'un tepkisini çekmiştir. Makarios, Ada Türklerinin kazanılmış haklarını ortadan kaldıracak bir anayasa değişikliği önerisinde bulunmuş ve buna karşı çıkan Dr. Fazıl Küçük'e 30 Kasım 1963 tarihinde bir iltimat vermiştir.⁴⁸

45 *Halkın Sesi*, 16 Mart 1983, Sayı: 19779.

46 Fazıl Küçük ve Çalışma Arkadaşları, *Kıbrıs Türk Davası ve Kıbrıs'ta Rum Vahşeti*, Devlet Basımevi, 2002, s. X. (Bundan sonra Fazıl Küçük, *Kıbrıs Türk Davası*).

47 *Halkın Sesi*, 4 Aralık 1959, Sayı: 4659.

48 Fazıl Küçük, *Mücadelemizin Görkemli Günleri*, KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi, 1998, s. 96. (Bundan sonra Fazıl Küçük, *Görkemli Günler*)

Dr. Küçük Cumhuriyet'in işlevini yitirdiği 1963 yılı sonuna kadar birçok uluslararası resmî ziyarette bulunmuştur. 1963 olayları ile başlayan süreçte Türkiye ile sıcak temaslar kurmuş ve halkın mücadelesine olumlu katkılarda bulunmuştur.

1964 yılı boyunca sürdürdüğü faaliyetler Anavatan Türkiye'deki yurttaşlar tarafından da takdir edilmişti. Bunun güzel bir örneği İzmir Buca ilçesinden gelen "Fahri Hemşerilik" unvanıdır.⁴⁹

1967 yılında verdiği mücadeleden rahatsız olan insanlar tarafından hedef alınarak, evinin yakınlarında bombalar patlatılmış ve mücadele arkadaşlarının ikametgâhlarına zarar verilmiştir.⁵⁰

1973 yılında Cumhurbaşkanlığı Yardımcılığı görevine aday olmayarak⁵¹ Rauf Denktaş'ın seçilmesini sağlamıştır.⁵⁸

Dr. Küçük, 15 Ocak 1984 tarihinde yakalandığı hastalığa yenilerek tedavi gördüğü Londra'da hayatını kaybetmiştir.⁵² KKTC Bakanlar Kurulu 23 Ocak gününe kadar süren bir "ulusal yas" ilan etmiş ve cenazesi için devlet töreni yapmıştır.⁵³ Kabri Lefkoşa'daki Anıt Tepe'de bulunmaktadır. İsmi bugün Kıbrıs'taki bulvar, cadde, spor oyunları ve okullar gibi uğruna mücadele ettiği halkının bulunduğu her yerde yaşatılmaktadır.⁵⁴

49 *Halkın Sesi*, 25 Kasım 1964, Sayı: 6597.

50 *Milliyet*, 20 Mayıs 1967, s. 3.

51 İstifası üzerine Necmi Sönmez tarafından kendisine gönderilen yazı için bkz. Ek-10.

52 Fazıl Küçük, *Kıbrıs Türk Davası*, s. X.

53 *Milliyet*, 17 Ocak 1984, s. 3.

54 Bakanlar kurulunun aldığı birkaç karar için bkz. S. Küçük, *a.g.e.*, s. 253.

BEŞİNCİ BÖLÜM

DR. FAZIL KÜÇÜK'ÜN SİYASİ HAYATININ SON EVRESİ

A. Rauf Denктаş'a Muhalefet

Fazıl Küçük'ün Denктаş'a yerini devretmesiyle başlayan süreç onu aktif siyasi yaşantıdan uzaklaştırmış olmakla beraber gazetesinin başında siyasi değerlendirme ve tavsiye yazıları yazmasına da engel olamamıştır. İşte bu süreçte Dr. Küçük, yaşamının son günlerine kadar sürecek olan bir nevi sine-i millet yaşamıştır. Gazetesi Halkın Sesi kanalıyla topluma seslenmeye devam etmiş ve muhalif ancak yapıcı düşüncelerini burada dile getirmekten de çekinmemiştir. 1974 ile 1976 arası dönemde bu eleştirilerden en büyük payı Rauf R. Denктаş almıştır. 1976 sonrasında tenkit ettiği konularda Fazıl Küçük hedefine Denктаş yerine daha çok dönem hükümetlerini koymuştur.

Fazıl Küçük ve Rauf Denктаş'ın ilişkileri, daha önce de değinildiği gibi, özellikle 60'lı yılların ortalarından itibaren inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Bu dönemde erki temsil etmesi Denктаş'ı toplumsal sorunların mesulü kılmaktaydı. Küçük-Denктаş çekişmesi yer yer, tartışmaların kişiselleştirilmesine kadar gitmiştir. Denктаş iddialarını ve yanıtlarını doğrudan kendisi değil, gazetesi Zaman üzerinden, dile getirmiş bu durumda Dr. Küçük tarafından eleştiri konusu yapılmıştır. Söz konusu tenkide göre Rauf Denктаş perde arkasına saklanarak kendisini eleştirilerin doğrudan hedefi olmaktan korumaktaydı.⁵⁴² Fazıl Küçük, Denктаş ile girdiği tartışmaları kişiselleştirmemeye ve toplumun mevcut sorunlarını tartışmaların merkezinde tutmaya dikkat etmiştir. Hatta şahsî hayatını hedef alan yazıları uzunca bir süre

542 *Halkın Sesi*, 16 Mayıs 1975, Sayı: 10411.

anlamlandırmak istememiştir. Bu durum karşısındaki şaşkınlığını Denктаş'a yönelik şu sözleriyle dile getirmiştir:

“(...)kendi gazetesindeki yazarlarına bana hücum etmeleri için neden hudutsuz bir fırsat vermiştir, buna bir türlü aklım ermiyor. Ayrıca 39. Haftasını tamamlayan gazetesinde ilk nüshalarından bugüne kadar, her hafta şahsi hayatıma, aileme, yakınlarıma savrulan küfür ve iftiralara neden göz yumduğuna sorabilir miyiz?”⁵⁴³

Daha sonraları hararetlenen tartışmalar toplumsal sorunların ve bireysel iddiaların birbirine karıştığı heterojen bir nitelik kazanmıştır. Söz konusu toplumun sorunları olduğunda Dr. Küçük hiç kimseye müsemma göstermemekteydi. Bu konuda yapmış olduğu en ağır eleştiriler yakın kayırmaya ve devlet mallarının bireysel kullanımına yönelik olmuştur. Bahsi geçen eleştirilere örnek olarak Denктаş'ın bir aile dostuna, maaşı piyango paralarından karşılanmak üzere iş bulması⁵⁴⁴ ve Denктаş'ın makam aracının eşi tarafından kullanılması konularını işlediği yazıları gösterilebilir. ⁵⁴⁵ İkinci iddiaya yönelik itirazını Küçük, şu sözlerle dile getirmiştir:

“Ganimet olarak saraya getirilen arabanın makam arabası olduğu iddia ediliyor ve bunu eşinin de kullanma hakkı varmış. Avrupa'da demeyeceğim Afrika ülkelerinde de bir devlet bakanının makam arabasını eş ve dost taşımak için kullandığını göremezsiniz. Bilhassa, benzinin bu kadar pahalı olduğu bir sırada, onu çeşme suyu gibi sarf etmek salahiyetini nereden buluyor?”⁵⁴⁶

Fazıl Küçük'ün, eleştirilerini yönelttiği noktaların bir diğeri de idari konulardır. Bazı başlıklara aşağıda yer verileceği için Denктаş'ı doğrudan hedef alan birkaçına burada değinilecektir. Fazıl Küçük'ün son dönemlerinde üzerinde durarak, neşrettiği

543 *Halkın Sesi*, 5 Mart 1974, Sayı: 9967.

544 *Halkın Sesi*, 1 Ekim 1974, Sayı: 10166.

545 *Halkın Sesi*, 29 Mayıs 1975, Sayı: 10424.

546 Gös. Yer.

en önemli konulardan birini göçmen sorunu oluşturmaktaydı.⁵⁴⁷ Bu konuda Denктаş'a yönelik sert bir tutum sergilemiş; onu sorunları çözmek yerine "vatan, millet Sakarya" söylemini dile getirmek ile suçlanmıştır. Bu konuda kaleme alınmış iki yazısında şu sözlere yer vermiştir:

"Ne acıdır ki henüz birkaç gün önce göçmenin zorluklarını dahi halledemeyenlere şikâyetleri iletiildiği zaman bunlar: "bizim ni-hayet yapacağımız bu kadar" demektedirler. Bu derece zavallılık içinde yüzenler ne yüz ve ne cesaretle halka hitap edebilir. Çok aradık, etrafımızdakilere de devamlı sorduk. Yürütmenin şimdiye kadar ne yaptığını öğrenmek istedik. Maalesef ortada gözle görü-lür, elle tutulur bir eser göremedik."⁵⁴⁸

"Milyarlık servet her gün kızgın ateş altında eriyen bal mumu gibi, gözler önünde kaybolup giderken, başımıza getirdiğimiz yö-neticiler, sırtını topluma çevirmiş, kendi âlemlerine dalmış, güya kendileri zafer kazanmış gibi kendi kendilerine destanlar, methi-yeler yazmakla ve okumakla günlerini geçiriyorlardı. İlk günlerden göçmen sorunu ortaya çıktı. Kasaba ve köylerden çoluk çocuğun hayatını tehlikeye atarak dağ, dere, tepe dolaşarak, canlarını kur-tarılmış bölgelere atanların sığınabilecek yerler aramaya başladığı günlerde Yürütmemiz, İskân Bakanlığının ihdas ettiği ve başına getirdiği zata da hudutsuz salâhiyetler verdi. İlk günlerde yürüt-menin yerinde aldığı karar her vatandaşa büyük ümitler vermişse de geçen günler gözle görülebilecek eser değil, esercikler bile ver-miyordu. (...)"⁵⁴⁹

1976 yılına gelindiğinde Rauf Denктаş, Federe Devlet'in Baş-kanlığına seçilmiş Başbakanlığa Nejat Konuk geçmiştir. Bu yıl itibarıyla Fazıl Küçük de yazılarını daha genel bir hedef ve kapsa-yıcılıkta yazmaya başlamakla birlikte toplumun karşılaştığı güç-lükleri aynı sert ve keskin üslupla dile getirmeye devam etmiştir.

547 Güneyden gelen Türk göçmenlerin yaşantılarına yönelik problemler ayrı bir başlık olarak işlenecektir.

548 *Halkın Sesi*, 6 Ekim 1974, Sayı: 10171.

549 *Halkın Sesi*, 3 Şubat 1975, Sayı: 10288.

A.1. İktidar, Muhalefet

1976'da yeni hükümetin iş başına gelmesini takiben Fazıl Küçük durumu sevinçle karşılamış ve "Yeni Hükümeti Selamlarken" başlıklı yazısında muhatap bulma sorununun ortadan kalkacağını vurgulamıştır:

"Devlet başkanı seçilmiş o da hükümet başkanını tayin emiş ve nihayet kabine kurulmuştur. Kiminle konuşabileceğimiz, derdi olanın hangi kapıyı çalabileceği ortaya çıkmış oluyor ki, senelerdir devam eden sürtüşmeye böylelikle son verilebilecektir."⁵⁵⁰

Fazıl Küçük, yazısının devamında geçmişe dönük bir muhasebe yapılması amacıyla hazırladığı bir soru listesini yeni hükümete yöneltmiştir. Bu listede yer alan konular aslında Dr. Küçük'ün yaşamının son yıllarına kadar ilgilendiği toplumsal sorunların bir çerçevesini çizmekteydi. Bu liste özetle şu konuları kapsıyordu:

- Ambarlardaki envanterlerin miktarı,
- Tarımsal üretim ve taşıma araçlarının, seraların kimlere verildiği,
- Fabrikaların sayısı ve ürün envanterleri,
- Güneyden gelenlere yapılan ev ve arazi taksiminin durumu,
- Memur ve danışmanların işe alımlarının neye göre belirlendiği
- Yüksek enflasyonun nedenleri ve küçük esnafın durumu vs.⁵⁵¹

Hükümetin kurulmasıyla beraber faaliyetlerini incelemeye alan Fazıl Küçük, seçim sonrası kazanan ve kaybeden; iktidar ve muhalefetin uyumu konusuna da defalarca değinmiştir. Bu konuda Denктаş'ı, hükümetin tavrını eleştirdiği bir yazısında şu şekilde uyarılmaktadır:

550 *Halkın Sesi*, 6 Temmuz 1976, Sayı: 10800.

551 Gös. Yer.